

Οι φυλακές και το δίλημμα της ελληνικής κοινωνίας

Βασίλης Παπαστεργίου

Η παραβίαση της άδειας και η μη επιστροφή του Χριστόδουλου Ξηρού στις φυλακές Κορυδαλλού πυροδότησε μια έντονη συζήτηση για το θεσμό των αδειών. Η κυβέρνηση έσπευσε να εξαγγείλει την αλλαγή του σχετικού νόμου, που εν προκειμένω είναι ο σωφρονιστικός κώδικας που ψηφίστηκε το 1999.

Ο θεσμός των αδειών εφαρμόζεται ήδη από τότε και τα αποτελέσματα είναι γνωστά: η παραβίαση των αδειών διαχρονικά δεν ξεπερνά σε ποσοστό το 3% και ο θεσμός έχει αξιολογηθεί θετικά από τις διοικήσεις των φυλακών, τους πανεπιστημιακούς, ακόμα και από τους δικαστικούς λειτουργούς.

2. Από την πλευρά των διωκτικών αρχών, η απάντηση είχε στοιχεία πανικού στα όρια της γραφικότητας: η σύλληψη του Κώστα Σακκά για παραβίαση των περιοριστικών όρων που του είχαν τεθεί, είναι ενδεικτική της έλλειψης κάθε σχεδίου και κάθε αίσθησης του μέτρου, της απόλυτης έλλειψης ψυχραιμίας. Η αθωωτική απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών κατέδειξε όχι μόνο το αυτονόητο, δηλαδή τη διάκριση μεταξύ τόπου διαμονής και του τόπου περιστασιακής διανυκτέρευσης, αλλά και ανέδειξε μια υπαρκτή τάση των κατώτερων βαθμίδων των δικαστών, ιδίως των πρωτοδικών, να αμφισβητούν κάποιες πλευρές της κυβερνητικής πολιτικής και των μεθοδεύσεων των αστυνομικών αρχών. Στο πλαίσιο αυτό, η επίθεση του Δένδια προς τους “ανεπαρκείς” δικαστικούς (και η απάντηση της Ένωσης Εισαγγελέων) είναι ένα σήμα που δεν πρέπει να υποτιμήσουμε

3. Η κυβερνητική αντίδραση θέτει πολλά ζητήματα σε διάφορα επίπεδα: είναι απορίας άξιο, για παράδειγμα, γιατί πάγια στη χώρα μας η μεμονωμένη παραβίαση ενός κανόνα θα πρέπει να οδηγεί στην κατάργηση του σχετικού δικαιώματος για όλους, όπως σωστά επισημαίνει η Κλειώ Παπαπαντολέων σε ένα από τα καλά κείμενα που δημοσιεύθηκαν αυτές τις ημέρες (tnxs, 8/1). Αντίθετα, άλλα “μεμονωμένα” περιστατικά, όπως για παράδειγμα οι θάνατοι των μεταναστών Μοχάμεντ Χασάν και Νεζάμ Χακίμι κατά το έτος 2013 στο κέντρο κράτησης της Κορίνθου, δεν οδήγησαν στη βελτίωση των συνθηκών κράτησης και στη βελτίωση της ιατρικής φροντίδας στα κέντρα κράτησης. Τα μεμονωμένα περιστατικά επομένως αξιοποιούνται πάγια στην κατεύθυνση της περιστολής των δικαιωμάτων και ποτέ στη κατεύθυνση της βελτίωσης των όρων ζωής των κρατουμένων.

Δεύτερον, η κυβέρνηση κατευθύνει τη σχετική συζήτηση στην εξαγγελία της κατάργησης της άδειας για τους καταδικασμένους για ορισμένα αδικήματα, όπως για τις “πράξεις τρομοκρατίας”. Είναι γνωστή κατ' αρχάς η κριτική για την ασάφεια της κατηγορίας της “τρομοκρατίας”, αλλά αυτό δεν είναι του παρόντος. Το κρίσιμο εδώ είναι η δυνατότητα του νομοθέτη να εξαιρεί αυθαίρετα μια κατηγορία κρατουμένων από τη χορήγηση άδειας αξιοποιώντας μια “μαγική έννοια”, αυτή της τρομοκρατίας. Αυτού του τύπου η εξαίρεση είναι ακόμα περισσότερο αδικαιολόγητη δεδομένου ότι το όργανο που λαμβάνει την απόφαση, εν προκειμένω το συμβούλιο της φυλακής, κατά τη λήψη της σχετικής απόφασης σταθμίζει όλα τα δεδομένα, επομένως και το αδίκημα για το οποίο έχει καταδικαστεί αυτός που ζητά την άδεια.

4. Η συζήτηση για τις φυλακές έχει μια ιστορικότητα: μετά τις πρώτες κινητοποιήσεις στις

φυλακές κατά τα τέλη της δεκαετίας του '70 και την έκδοση του περιοδικού "... της φυλακής" κατά τη δεκαετία του '80, ακολούθησαν πολλά χρόνια σιωπής. Τα τελευταία χρόνια η Πρωτοβουλία για τα Δικαιώματα των Κρατουμένων, οι κοινοβουλευτικές παρεμβάσεις βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και οι κινητοποιήσεις του αντιεξουσιαστικού χώρου έχουν προσπαθήσει να ξαναθέσουν τα ερωτήματα που αφορούν στο θεσμό της φυλακής.

Σήμερα η κατάσταση στις φυλακές αντανakλά τάσεις που προσδιορίζονται από τη μνημονιακή πραγματικότητα: υπερπληθυσμός, πλειοψηφία αλλοδαπών μεταξύ των κρατουμένων, μείωση των κονδυλίων, δραματική υποβάθμιση της ποιότητας της σίτισης, απόλυτη έλλειψη ιατρικής και φαρμακευτικής περίθαλψης. Το σύστημα της φυλακής, όπως κάθε σύστημα που βασίζεται στην αδιαφάνεια και την αυθαιρεσία, ευνοεί τη συναλλαγή και την ακραία διαφθορά.

Η κοινωνική κατάρρευση που βιώνουμε, έχει υποβαθμίσει την υπερασπιστική δυνατότητα των κατώτερων στρωμάτων και των αλλοδαπών με συνέπεια σε πολλές περιπτώσεις να οδηγούνται στη φυλακή συμπολίτες μας για αποφάσεις που εκδόθηκαν ερήμην για πλημμελήματα. Μεγάλος είναι πλέον και ο αριθμός των συμπολιτών μας που φυλακίζονται για χρέη προς το δημόσιο. Αυτή η πραγματικότητα έχει φθάσει το σύστημα στα όριά του. Είναι ενδεικτικό ότι ένας μεγάλος αριθμός κρατουμένων, ελλείπει διαθέσιμου χώρου στη φυλακή, κρατείται πλέον στα εντελώς ακατάλληλα κρατητήρια των τοπικών αστυνομικών τμημάτων χωρίς τις ελάχιστες εγγυήσεις (προαυλισμού κλπ) που προβλέπει ο σωφρονιστικός κώδικας. Πρόκειται πραγματικά για μια αδιανόητη για μια δημοκρατική χώρα κατάσταση.

Δεν θα πρέπει ακόμα να αποσιωπούμε την οριακή για μια δημοκρατική χώρα κατάσταση της μαζικής διοικητικής κράτησης αλλοδαπών "χωρίς χαρτιά" σε κέντρα κράτησης, στην πραγματικότητα σε σύγχρονα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ήδη από το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT) έχει καταφύγει στην έσχατη κύρωση, τη δημόσια δήλωση απέναντι στην Ελλάδα για τις συνθήκες κράτησης των αλλοδαπών "χωρίς χαρτιά". Περιττό να πούμε ότι αυτή η είδηση αποσιωπήθηκε από τα κυρίαρχα ΜΜΕ.

Ας συνοψίσουμε την κατάσταση: η κατάσταση στις φυλακές δεν ανταποκρίνεται καν στις απαιτήσεις που έχει θέσει το υπάρχον πλαίσιο, δηλαδή ο σωφρονιστικός κώδικας. Η σημαντική κρίση που έχει βιώνει η κοινωνία μας αγγίζει στο μέγιστο βαθμό τους πιο "καταραμένους" από τους φτωχούς, δηλαδή τους κρατούμενους. Και ακριβώς όπως στο κοινωνικό επίπεδο η κυβέρνηση προσπαθεί να επιλύσει την κρίση βυθίζοντας ακόμα περισσότερο τους φτωχούς και φορολογώντας τη φτώχεια, αντίστοιχα στο χώρο του σωφρονισμού η κυβέρνηση επιχειρεί να πείσει ότι η λύση βρίσκεται στην κατεύθυνση της επίδειξης περισσότερου αυταρχισμού, στο χτίσιμο νέων φυλακών ασφαλείας, στη χορήγηση λιγότερων αδειών ή ακόμα και στην κατάργηση του θεσμού, στη διεύρυνση της ποινικοποίησης για τους οφειλότες του Δημοσίου και των ασφαλιστικών ταμείων. Τα ακροδεξιά ΜΜΕ φυσικά πλειοδοτούν σε μια τέτοια προσέγγιση.

Υπάρχει κανείς που μπορεί να πιστέψει ότι υπάρχει λύση σε ένα τέτοιο φαύλο κύκλο;

Η επιλογή αυτή φυσικά δεν είναι τυχαία: η κυβέρνηση επενδύει σε ιδεολογικούς αρχαϊσμούς: σε μια κοινωνία που φαίνεται να έλκεται από το αυταρχικό πρότυπο, η κυβέρνηση επιχειρεί να στρέψει τη διάχυτη οργή προς τους δήθεν ανεκτικούς δικαστικούς

και εξαγγέλλει το χτίσιμο φυλακών υψίστης ασφαλείας, λες και ο Χριστόδουλος Ξηρός απέδρασε. Μόνο οι “εθνικοί” εργολάβοι έχουν να ωφεληθούν από μια τέτοια προοπτική.

Η στάση αυτή μας φέρνει μπροστά στο ουσιαστικό ζήτημα, που συνοψίζει και το δίλημμα ενώπιον του οποίου ουσιαστικά βρίσκεται η ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια: η έξοδος από την κρίση θα γίνει με ένταση του αυταρχισμού, με την ποινικοποίηση της φτώχειας, με τη μονιμοποίηση μιας κατάστασης εξαίρεσης, δηλαδή μιας διαρκούς έκπτωσης από τα συνταγματικά δικαιώματα ή με μια πολιτική που θα διευρύνει τους θεσμούς ελευθερίας και αλληλεγγύης (στην περίπτωση μας τις άδειες, τους εναλλακτικούς τρόπους έκτισης της ποινής, το θεσμό της ημιελεύθερης διαβίωσης) και θα αμφισβητεί την πραγματικότητα της περιθωριοποίησης μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού;

Δεν είναι μικρό αυτό το δίλημμα.